

Ubój krów cielných w świetle współczesnego prawa

Marcin Ciorga¹, Agata Zawiślak², Jędrzej M. Jaśkowski³

z Katedry Ochrony Zdrowia Publicznego i Dobrostanu Zwierząt¹, Katedry Nauk Podstawowych² oraz Katedry Nauk Klinicznych i Diagnostyki Zwierząt³ Instytutu Medycyny Weterynaryjnej UMK w Toruniu

The legal aspects of pregnant cows slaughter

Ciorga M.¹, Zawiślak A.², Jaśkowski J.M.³, Department of Public Health Protection and Animal Welfare¹, Department of Basic and Preclinical Sciences², Department of Diagnostics and Clinical Sciences³, Institute of Veterinary Medicine, Nicolaus Copernicus University in Toruń

Slaughter of pregnant cows is a very controversial issue. In many countries there are no legislative regulations that definitely prohibit slaughter of pregnant females, in others, the regulations limiting their transportation are ineffective. There are also no regulations concerning their fetuses, mainly in the third semester of gestation, that is a very serious issue of animal welfare. Many animal welfare organizations and humane slaughter associations are involved in improving the welfare of livestock during transport and slaughter and they also offer advice to governments and industry to achieve highest worldwide standards in food animal welfare. However, their efforts too often remain unrecognized. The aim of this article was to present the current, available regulations concerning these very important issues.

Keywords: veterinary public health, animal welfare, gravid cows, slaughter, legislation.

Ubój krów w ciąży nie należy do rzadkości. Pozornie skala tego zjawiska jest niewielka. Przeczą temu jednak liczne publikacje, z których wynika, że częstość uboju krów w ciąży w wielu krajach kształtuje się na niedopuszczalnym poziomie. Nierzadko wynosi ona ponad 30%, a w skrajnych wypadkach może przekraczać nawet 50% przekazywanych do rzeźni krów (1, 2, 3, 4, 5). Co interesujące, jego skala na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat pozostaje w wielu miejscach na świecie na niemal niezmiennym poziomie. W ostatnich kilku latach w niektórych regionach świata, w tym w Europie, ograniczenie tego proceduru wymusza silny opór społeczny. Coraz częściej podnoszone są kwestie odpowiedniego dobrostanu zwierząt i braku zgody na cierpienie płodów, zwłaszcza w ostatnim okresie trwania ciąży (6). W jego efekcie odsetek poddawanych ubojowi krów cielných jest w Europie znacznie niższy niż w innych krajach świata. W Polsce częstość uboju krów cielných nie jest obecnie bliżej znana. Z historycznych już danych Kotowskiego (7) oraz Gibasiewicza (8) wynika, że odsetek ten jest względnie niski i wynosi odpowiednio 7,14 i 4,6%. Mankamentem tych badań jest jednak niewielki materiał porównawczy i ich wrywkowy charakter. Do wyobraźni przedsiębiorców bardziej niż względy etyczne przemawiają jednak straty finansowe, które sięgają nierzadko setek tysięcy dolarów. Składają się na nie straty:

- 1) przychówku, likwidowanego jako materiał odpadowy,
- 2) materiału genetycznego,
- 3) nabywców krów cielných, które wynikają z poubojowej utraty wartości (masy ciała) tuszy (9, 10, 11).

Na marginesie warto dodać, że istnieją znaczne różnice w częstości ubijanych samic cielných w odniesieniu do różnych kontynentów, krajów, rzeźni, sezonu, rasy bydła, trymestru ciąży, a także wynikające z uwarunkowań kulturowych i prawnych (10, 12). Przedmiotem niniejszego przeglądu jednak będą wyłącznie aspekty prawne uboju krów w ciąży.

Tylko niewielka część świata posiada przepisy prawne odnoszące się w jakikolwiek sposób do uboju zwierząt ciężarnych. W pośredni sposób w swoich standardach dobrostanu Światowa Organizacja Zdrowia Zwierząt (OIE) sugeruje wprowadzenie zakazu transportu zwierząt w ciąży powyżej 90% czasu jej trwania, a także specjalnych warunków ewentualnego uboju takich sztuk (12). Większość państw świata przynależy do OIE, jednak organizacja ta w żaden sposób nie zmusza członków do wprowadzania tych przepisów (13). Przegląd literatury dostarcza jedynie skromnych wzmianek, że kraje takie, jak np. USA czy Nowa Zelandia, uwzględniają pośrednio ten problem w obrębie przepisów dotyczących ochrony zdrowia zwierząt i ich dobrostanu (14). Niektórzy autorzy wskazują, że przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak możliwości egzekwowania ewentualnych kar, problem z dokładną oceną wieku płodów, a także zbyt duże przyzwolenie na brakowanie ciężarnych krów, aby móc wprowadzać surowe zakazy uboju takich zwierząt. Przepisy odnoszące się do sugerowanego zakazu transportu posiadają państwa Unii Europejskiej oraz Chile. Jedynym krajem, o którym wiadomo, że wprowadził bardziej restrykcyjne prawo, są Niemcy. W 2017 r. wprowadzono tam przepisy zabraniające uboju m.in. krów od trzeciego trymestru ciąży bez dodatkowych wskazań popartych świadectwem lekarsko-weterynaryjnym. Zamiar wprowadzenia podobnego rozwiązania zgłosiły Niderlandy, jednak od 2015 r. nie udało się tej sprawy sfinalizować.

W prawie europejskim jedynym dokumentem, który wprost odnosi się do zwierząt w ciąży, jest rozporządzenie nr 1/2005 w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań. Rozdział 1, pkt 2, ppkt c stanowi, że zwierzęta nie są zdolne do transportu m.in. w przypadku, gdy są to ciężarne samice, będące w okresie przekraczającym 90% lub więcej przewidywanego okresu ciąży, lub są to samice, które urodziły w poprzednim tygodniu (15). Z opracowania EFSA dotyczącego tego tematu wynika, że – przy wnikliwej interpretacji – również Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) 2019/627 z dnia 15 marca 2019 r., ustanawiające jednolite praktyczne rozwiązania dotyczące przeprowadzania kontroli urzędowych produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi, zapewnia egzekwowanie tych ustaleń wprowadzając obowiązek przeprowadzenia badania przedubojowego (16). Niestety punkt ten koreluje

z przepisami prawa, które uniemożliwiają cofnięcie zwierzęcia z ubojni. Tym samym pozwalają one co najwyżej na ewentualną zmianę procesu ubojowego. W wyniku tego kolejnym aktem wymienianym w tej grupie jest Rozporządzenie Rady (WE) nr 1099/2009 z dnia 24 września 2009 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania, które kwestie te ujmuje w ten sposób, że jeżeli samica jest w wysokiej ciąży, to jej uśmiercenie powinno się odbyć w specjalny, niepowodujący dodatkowego cierpienia sposób, zapewniając niezbędny poziom dobrostanu (17). Jednak przepisy nie określają, jaka procedura w takich przypadkach powinna być przeprowadzona. Pewnym uzupełnieniem w tej sytuacji może być obszerny raport EFSA z 2017 r. (18). Instytucja ta w prawodawstwie UE pełni funkcję szczególnego organu doradczego i musi zapewniać wsparcie naukowe, także w sytuacjach spornych, które nie do końca są usankcjonowane prawnie.

W tym momencie należy po raz kolejny wspomnieć o tym, że uchwalenie określonych przepisów i ich egzekwowanie to dwie różne rzeczy. W większości krajów trudno jest jednoznacznie ustalić, kto konkretnie ma odpowiadać za złamanie przepisów. Teoretycznie właściciel nie musi posiadać wiedzy, czy jego krowa jest w ciąży (nawet wysokiej), czy w niej nie jest. Podobne niejasności dotyczą osób odpowiedzialnych za transport takich zwierząt, gdyż praktycznie we wszystkich przypadkach nie jest nią lekarz weterynarii. Jak wspomniano wcześniej, jeżeli krowa trafi już do ubojni, to w zasadzie musi tam zostać poddana ubojowi. Te zależności powodują, że trudno jednoznacznie ustalić, kogo ukarać. Kraje, takie jak Niderlandy czy Niemcy doprecyzowują w osobnych zapisach, że w takich przypadkach odpowiedzialność ponosi właściciel i to on musi się upewnić, czy kierowana do uboju krowa nie jest w wysokiej ciąży. W Niderlandach od 2014 do 2018 r. wystawiono 894 ostrzeżenia i kary w sprawach dotyczących uboju krów wysokocielnych. Na podstawie danych można z całą pewnością powiedzieć, że jest to tylko niewielka część wielu podobnych spraw. Równocześnie brakuje informacji na temat aktualnych przepisów prawa, dotyczących omawianego tematu, w pozostałych częściach świata. Z pewnością główną tego przyczyną jest ich brak. Istnieje jednak wiele prac analizujących dane dotyczące uboju krów cielných. Z drugiej strony należy także wspomnieć o krajach, takich jak USA, Tanzania, Sri Lanka, które nie mając precyzyjnych przepisów, są w stanie w takich przypadkach wyciągać odpowiednie konsekwencje. W USA uważa się ubój matek za okrucieństwo wobec zwierząt, a winowajcy są karani wysoką grzywną (19). Jak już wspomniano wcześniej, ewentualną podstawą prawną są tu zwyczajne przepisy o ochronie zdrowia zwierząt i przepisy dotyczące dobrostanu. Lekarz weterynarii ma prawo stwierdzić, że dane zwierzę jest narażone na niepotrzebne cierpienie związane z np. transportem. W USA znane są także przypadki ratowania cieląt, które przyszły na świat przy uboju ich matek. W literaturze można znaleźć też wzmianki np. o Sri Lance, gdzie w przypadku naruszenia prawa dotyczącego okrucieństwa nad zwierzętami obowiązuje grzywna o równowartości 888,54 USD (20). Brakuje jednak przepisu określającego ubój krów ciężarnych za okrucieństwo. Natomiast w Tanzanii wśród

przepisów ustawy o dobrostanie zwierząt można znaleźć zapis o tym, że ubój krów cielných jest niewskazywany i niepochwiany (21).

Ze względu na problem z egzekwowaniem ewentualnych przepisów w tym zakresie wiele krajów nie decyduje się na ich wprowadzenie, stawiając na alternatywne metody radzenia sobie z tym problemem. Na przykład w Wielkiej Brytanii funkcjonuje organizacja RSPCA (Królewskie Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami) zajmująca się m.in. dobrostanem zwierząt (22). Respektowanie jej zaleceń nie jest w tym przypadku obowiązkowe, ale może wiązać się z możliwością umieszczenia logo organizacji na opakowaniu produktów czy wsparciem marketingowym. RSPCA sugeruje, aby krowy w trzecim trymestrze ciąży nie mogły być wysyłane na ubój. Wyjątkiem są nagłe wypadki lub ubój z konieczności przeprowadzany w celu zwalczania choroby. Ponadto, jeżeli okaże się, że ubojowi została poddana krowa w ≥ 27 tygodniu ciąży (lub podejrzewa się, że była w ostatnim trymestrze ciąży), płód taki nie może zostać usunięty z tuszy matki przez co najmniej 5 minut od odklejenia od błon płodowych, ale najlepiej po 20–30 minutach od śmierci matki, celem upewnienia się, że płód nie podjął prób łapania powietrza. Jeżeli z jakiegokolwiek powodu okaże się, że płód wykazuje oznaki życia po usunięciu z macicy (tj. podejmowania prób oddychania oraz zachowanie przytomności), to powinien zostać natychmiast uśmiercony odpowiednim urządzeniem bolcowym lub uderzeniem w głowę tępym narzędziem. Dowody uzyskane z badań nad reakcjami płodu wskazują, że istnieje kilka mechanizmów, które blokują świadomość płodu przed porodem. Wiedza na ten temat jest szczególnie ważna, w kontekście zapobiegania cierpieniu płodu podczas uboju matki. Obecnie wiadomo, że cierpienie może wystąpić tylko wtedy, gdy zwierzę jest zarówno świadome (tj. dojrzałe neurologicznie), jak i przytomne. Wrażliwość płodu na bodźce bólowe jest możliwa dopiero po ukończeniu około 75% czasu trwania ciąży (tj. 30 tygodni ciąży). Istnieją liczne dowody, że płód bez świadomości nie może odczuwać bólu lub duszności, a zatem nie może cierpieć. Standardy dobrostanu RSPCA dla bydła mlecznego nie zezwalają na ubój w ostatnim trymestrze ciąży, z wyjątkiem nagłych przypadków lub w celach kontroli chorób zakaźnych. Gdy krowa zostanie poddana ubojowi w ostatnim trymestrze ciąży zbyt wcześnie, usunięcie płodu z macicy może symulować poród, wywołując odruch łapania powietrza. Jeśli płód aspiruje powietrze, to wraz z tym momentem może pojawiać się świadomość, a tym samym zdolność do cierpienia. W związku z tym najlepiej pozostawić płód wewnątrz macicy na około 20–30 minut, aby upewnić się, że jest martwy przed jego usunięciem. Jeśli z pewnych powodów nie jest to możliwe, alternatywą jest zaciśnięciem tchawicy płodu bezpośrednio przed jego usunięciem, jednak metoda ta nie wydaje się praktyczna. Płód pozostawiony w macicy lub z zaciśniętą tchawicą wykazuje spontaniczne ruchy, takie jak np. kopanie, co może sprawiać wrażenie, że cierpi on podczas śmierci. Podobne rozwiązanie sprawdza się również w Szwajcarii. W tym przypadku jednak główny nacisk kładzie się przede wszystkim na wcześniejsze diagnozowanie ciąży, wprowadzając obowiązek badania wysyłanych do

rzeźni jałówek w wieku powyżej 18. miesiąca życia oraz krów, które rodziły co najmniej 5 miesięcy wcześniej.

Również nie do końca miarodajne bywa jednoznaczne ustalenie wieku ciąży krów przyjmowanych do uboju. Ocena wieku płodu często oparta jest na wzrokowej kontroli zawartości macicy już po uboju, a nie na podstawie szczegółowych pomiarów fetometrycznych, takich jak masa ciała płodu, długość osi ciemieniowo-siedzeniowej i pewne cechy morfologiczne, np. długość sierści, rozmiar łożyska czy rozwój uzębienia (23). Ocena taka jest w obecnej dobie stosunkowo łatwa. Pośmiertnie szybkie wyliczenie wieku płodu w oparciu o pomiar długości ciemieniowo-siedzeniowej umożliwia odpowiednią aplikację, którą bez większego problemu można pozyskać z internetu.

W przyżyciowej ocenie wieku płodu może być pomocna abdominalna ultrasonografia. Pomiarzy przeprowadzane powyżej 250 dnia ciąży umożliwiają określenie długości, szerokości i wysokości placentomów, odległości między ścianami macicy, szerokości pępowiny, tułowia, serca i szczeliny międzyzębrowej płodu. Wszystkie te cechy są wysoce istotnie skorelowane z wiekiem ciążowym (24). Trudno jednak wyobrazić sobie szersze wykorzystanie tej metody w warunkach masowego uboju krów.

Drugim bardzo poważnym problemem jest brak przepisów prawnych dotyczących tego, co powinno się stać z płodami ciężarnych krów, które trafią do rzeźni. Mowa tutaj o cielętach, które w mniej więcej trzecim trymestrze ciąży są zdolne do samodzielnego życia poza organizmem matki lub takimi, które przyjdą na świat w transporcie, magazynie żywca, bezpośrednio przed lub w trakcie uboju. Raport EFSA z 2017 r. sugeruje, że cielęta już urodzone powinny podlegać przepisom dotyczącym uśmiercania zwierząt i tym samym zostać uśmiercone z ogłuszeniem lub uśpione przez podanie leków. Z kolei w przypadku płodów próbuje się zwracać uwagę na istnienie przepisów dotyczących płodów ssaków zawartych w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/63/UE z dnia 22 września 2010 r. w sprawie ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych. Jednak od strony prawnej nie jest to przepis obowiązkowy i w rzeczywistości nie odnosi się on do płodów zwierząt gospodarskich. Może to być zatem jedynie sugestia. W raporcie wskazuje się też, by płody takie, podobnie jak w przypadku wspomnianych zaleceń brytyjskiego RSPCA, pozostawić w macicy do czasu uduszenia, a w przypadku nabrania powietrza poddać je eutanazji. Według tego raportu płody nawet w trzecim trymestrze ciąży z 66–99% pewnością nie odczuwają bólu i cierpienia. Niepewność tego stwierdzenia na poziomie 1–33% wydaje się jednak zdecydowanie zbyt wysoka.

Reasumując, ubój krów w ciąży nie jest zjawiskiem rzadkim, a marginalizacja jego skali nie rozwiązuje problemu. Biorąc pod uwagę stały rozwój nauki, szczególnie neurologii, możliwe będzie w najbliższej przyszłości jednoznaczne ustalenie wpływu uboju matki na odczuwanie jego skutków przez płód, w konsekwencji ostateczne rozwiązanie wysoce dylematów etycznych i prawnych, z zaostreniem przepisów prawnych łącznie. O ile te i inne badania powiązane zostaną z możliwością ich pełnego respektowania przez urzędowych

lekarzy weterynarii, o tyle sensowne staną się szczegółowe badania morfometryczne umożliwiające precyzyjne ustalenie wieku płodu.

Piśmiennictwo

- Zulu V., Mwanza A.M., Banda F.C., Yasuda J., Yoshida M.: Cattle reproductive wastage in Zambia: A case of Mongu abattoir. *Bull. Fac. Agric. Kagoshima Univ.* 2013, **63**, 49–54.
- Ogunbodede M.A., Oladele G.M.: Wastage of bovine conceptus through indiscriminate slaughter of pregnant cows at Bodija central abattoir Ibadan. *J. Agric. Res.* 2016, **4**, 60–65.
- Obwolo M.J., Ogaa S.S.: An abattoir survey of reproductive organ abnormalities in cows in Zimbabwe. *Bulletin of Animal Health and Production in Africa* 1990, **38**, 173–176.
- Vázquez M.M.I., Molina C.A., Mazón M.M.S., Brito G.J.L., Soto-Carmargo R., Martínez R.R.D.: Reproductive stage of bovine female slaughtered in three abattoir, in the state of Guerrero, Mexico. (Spanish) *Vet. Mex.* 1993, **24**, 155–157.
- Fayemi P.O., Muchenje V.: Maternal slaughter at abattoirs: history, causes, cases and the meat industry. *Springer Plus* 2, art., 2013, 125.
- Pieters J.: Pregnant cows regularly slaughtered in Netherlands, despite ban: report. *NL Times* 2018, **7**, 15.20.
- Gibasiewicz W.: Czy musimy zgadzać się na ubój zwierząt w ciąży? *Mag. Wet.* 2005, **33**, 62.
- Kotowski K.: Stan gruczołu mlekowego i narządów rozrodczych krów poddanych ubojowi. *Med. Weter.* 2001, **57**, 266–267.
- Kperegbeyi J.I., Onwumera O.S.: The economics of ante-mortem examination in reducing calf wastage from slaughtering of pregnant cows. *World Journal of Agricultural Economics and Rural Development* 2015, **1**, 1–9.
- Alhaji N.B.: Prevalence and economic implications of calf foetal wastage in an abattoir in Northcentral Nigeria. *Trop. Anim. Health Prod.* 2011, **43**, 587.
- Dunka H.I., Buba D.M., Gurumyen Y.G., Oragwa A.O., Oziegbe S.D., Patrobas M.N.: Economic losses associated with the slaughter of pregnant animals in Jos abattoirs. *12th Euro-Global Summit on Veterinary and Animal Sciences*. October 11–12, 2018 Edinburgh, Scotland.
- Di Nicolo K.: *Studie zum zusätzlichen Eintrag von Hormonen in die menschliche Nahrungskette durch das Schlachten von trächtigen Rindern in der Europäischen Union am Beispiel von Luxemburg und Italien*. Dissertation med. vet. Universität Leipzig, Veterinärmedizinische Fakultät; Institut für Lebensmittelhygiene. 2006.
- World Organization for Animal Health (OIE). *Terrestrial Animal Health Code*, Chapter 7.5, Article 7.5.5. 2016. http://www.oie.int/index.php?id=169&L=0&htmlfile=chaptre_7_5_5_slaughter.htm
- Böttker Nielsen O., Hawkes P.W.: Fetal Bovine Serum and the Slaughter of Pregnant Cows: Animal Welfare and Ethics. *BioProcessing J.* 2019, 18.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań oraz zmieniające dyrektywy 64/432/EWG i 93/119/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 1255/97.
- Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2019/627 z dnia 15 marca 2019 r. ustanawiające jednolite praktyczne rozwiązania dotyczące przeprowadzania kontroli urzędowych produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/625 oraz zmieniające rozporządzenie Komisji (WE) nr 2074/2005 w odniesieniu do kontroli urzędowych.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1099/2009 z dnia 24 września 2009 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania.
- EFSA Panel on Animal Health and Welfare (AHAW): Animal welfare aspects in respect of the slaughter or killing of pregnant livestock animals (cattle, pigs, sheep, goats, horses). *EFSA Journal*, 2017.
- Deng A.J., Jubara A.S., Ochi E.B., Jaja L.K.: Prevalence and Economic Loss due to Foetal Wastage among slaughtered Ruminants in Bahr ElGhazal region, South Sudan. *Int. j. multidiscip.* 2020, **7**, 34–39.
- Perera J. Animal Welfare Authority Bill handed over to Sri Lankan President, 2006.
- United Republic of Tanzania (URT). The Animal Welfare Act, 2008, 25.
- RSPCA welfare standards for dairy cattle. <https://science.rspca.org.uk>, 2018.
- Krog C.H., Agerholm J.S., Nielsen S.S.: Fetal age assessment for Holstein cattle. *PLoS One* 2018, 13.
- Lazim E.H., Alrawi H.M., Aziz D.M.: Relationship between gestational age and transabdominal ultrasonographic measurements of fetus and uterus during the 2nd and 3rd trimester of gestation in cows. *Asian Pacific J. Reprod.* 2016, **5**, 326–330.

Lek. wet. Marcin Ciorga, e-mail: marcin.ciorga@umk.torun